

EL PROCÉS D'INSTITUCIONALITZACIÓ DE LA SOCIOLOGIA A CATALUNYA

Xavier Gimeno i Torrent.
Projecte de tesi doctoral. Tardor de 2009.
xavier.gimeno@xaviergimeno.net

Resum i justificació del projecte: Diversos sociòlegs (entre d'altres Salvador Giner, Jordi Estivill, Oriol Homs o Anna Parés), en qualitat de representants oficials de diverses institucions (Institut d'Estudis Catalans, Associació Catalana de Sociologia o Col·legi de Politòlegs i Sociòlegs de Catalunya), reclamen des de fa anys en diversos fòrums sociològics (el darrer va ser el V Congrés Català de Sociologia que acollia la Taula rodona sobre els «30 anys de sociologia a Catalunya» a la sala d'actes d'aquesta Facultat) la necessitat urgent d'emprendre l'estudi sistemàtic i aprofundit del procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya. Són diverses les raons per emprendre'l. En primer lloc, perquè és comuna la preocupació entre els sociòlegs i les institucions sociològiques del nostre país de sondejar més o menys constantment l'estat del que s'anomena en aquests estudis «inserció laboral i professionalització» de la sociologia. Però, com s'argumenta, la forma com en aquests informes es procedeix necessita ser rectificada, ja que l'única forma d'entendre el mercat laboral sociològic passa per comprendre prèviament la història de com s'institucionalitza la sociologia al nostre país. D'aquesta manera, l'estudi del procés d'institucionalització de la sociologia podria servir per localitzar els veritables problemes que tenen a veure amb el mercat laboral sociològic allà on realment s'originen. Però és que, en segon lloc, aquest diagnòstic sembla més necessari que mai, en un moment en què la sociologia del nostre país sembla internacionalitzar-se amb la celebració del Primer Fòrum Internacional de Sociologia de la ISA el setembre de 2008 a Barcelona, i en un moment en què la recerca del nostre país sembla que tendirà progressivament si no a ser més competitiva internacionalment, sí a tenir competidors internacionals de molt de pes; és a dir, a situar-se en un entorn en què haurà de fer front a exigències cada cop més elevades a causa de la implantació del Pla Bolonya. La impressió és que això no afavoreix precisament a la sociologia del nostre país, que, per raons històriques, parteix amb desavantatge, ja que es va començar a conrear de forma sistemàtica més tard que als països europeus capdavaners. L'estudi del procés d'institucionalització de la sociologia és un bon aliat de cara a entendre què pot i què ha de millorar-se. En tercer lloc, alguns sociòlegs han argumentat que aquest estudi no podia ser realitzat pels seus protagonistes i que per portar-lo a terme calia que passés més temps. En aquest sentit, encara que 30 anys són un temps històric no molt ampli, des del punt de vista pràctic és prou llarg: progressivament van desapareixent protagonistes del procés i la urgència cada cop és més gran. En aquest sentit, aprofitar la oportunitat és indispensable. Però potser sigui la darrera raó la que té més pes. Com palesa l'estat de la qüestió realitzat, no hi ha senyals que hagi tingut lloc en cap document l'estudi sistemàtic i aprofundit del procés d'institucionalització de la sociologia, com afirma el mateix Salvador Giner. Els documents que s'ocupen d'aquest tema són escassos, sense voluntat analítica (abunden els documents testimonials), parcials des del punt de vista de com es construeix l'objecte d'estudi (es focalitzen la majoria de vegades en parts molt concretes del procés global) i de les tècniques que s'empren per estudiar-lo (rara vegada s'empra alguna tècnica concreta, ja que els estudis són «impressionistes», i quan s'usa alguna tècnica, s'empra un sol enfocament: o intensiu amb tècniques qualitatives o extensiu amb tècniques quantitatives). És a dir, es fa necessari estudiar ja el procés de forma sistemàtica.

Per fer això és indispensable, abans de tot, trencar amb les prenocios vulgars o erudites (Bourdieu; Chamboredon; Passeron, 1994: 11-50; Durkheim, 1995: 57-69) que els agents implicats en els fenòmens estudiats empren per explicar-se a si mateixos o als altres les seves accions, i, així, encarar el projecte partint del que Durkheim o Mauss anomenaven «la definició provisional» (Durkheim, 1998: 1-130; Durkheim, 1992: 21-79; Mauss, 1994). En aquest sentit, el contingut d'aquest projecte és la concreció d'aquest requeriment: mitjançant l'anàlisi lògica (Goldthorpe; Lockwood, 1994) es construeix un model d'anàlisi provisional que juga el paper de profilaxi intel·lectual de cara a trencar amb les prenocios vulgars o erudites, ajudant a construir una definició provisional de l'objecte d'estudi que, al llarg del procés de recerca, ha de ser perfeccionat i progressivament refutat i validat a través de la confrontació amb les proves empíriques.

D'aquesta manera, es configura el model d'anàlisi presentat i el sistema d'hipòtesis. L'objectiu del model és analitzar com els diversos agents que participen en el procés van establint una determinada estructura de relacions (camp), quines desigualtats genera la

institucionalització d'aquesta estructura, i en quines condicions té lloc aquest procés. Per entendre aquestes condicions s'argumenta que són tres els processos que incideixen en la configuració del sistema de relacions o camp sociològic a Catalunya: 1) el procés de conquesta de les llibertats que té lloc durant les darreres etapes del franquisme, 2) les contradiccions del capitalisme tardà que afecten a una societat en vies d'industrialització i modernització i 3) el problema històric d'opressió cultural (nacional). Aquestes tres hipòtesis directores són progressivament perfilades i concretades al llarg de l'informe. Això es fa emprant els treballs sobre sociologia de la sociologia de Pierre Bourdieu, que pivoten al voltant dels conceptes de capital científic institucional, capital científic pur, i metacapital mediàtic. El resultat final d'aplicar el sistema de Bourdieu a aquestes tres hipòtesis directores és l'establiment progressiu d'un sistema d'hipòtesis més perfilat i concret, més adequat per ser testat empíricament. Així s'argumenta que es configura un sistema de relacions al camp sociològic català en què els sociòlegs tenen ben poca autonomia científica (capital científic pur), ja que depenen extraordinàriament dels clients que els encomanen produccions sociològiques i que els atorguen medis per fer recerca (capital científic institucional). És a dir es trasplanta el model de relacions vigent en l'àmbit polític a l'àmbit de la sociologia. La principal característica d'aquest sistema de relacions és l'existència d'un doble circuit: un circuit que depèn dels agents polítics «espanyols» i en què participen els sociòlegs que depenen d'aquests, i un altre circuit que depèn dels agents polítics «catalans» i en què participen els sociòlegs afins a aquesta òrbita. Una altra característica central és que aquest sistema parasita també el mercat laboral sociològic. A la part final del text es reprèn el tema de la inserció laboral del sociòleg i la professionalització de la sociologia i s'explicita de quina manera l'estudi del procés d'institucionalització de la sociologia explica causalment fenòmens com la baixa inserció dels sociòlegs en el mercat de treball o altres fets com la imatge professional del sociòleg en la societat catalana.

1. MIRADES POSSIBLES A L'ENTORN DE L'ESTUDI DEL CAMP SOCIOLÒGIC

A GRANS TRETOS, la qüestió de la institucionalització de la sociologia a Catalunya pot plantejar-se des de dos punts de vista diferents que poden ser considerats complementaris en certa forma. El primer es refereix a la professionalització de la sociologia. Els estudis que s'emprenen des d'aquest prisma solen consagrar-se a intentar resoldre la pregunta sobre la «demanda i la inserció» del sociòleg en el mercat de treball (Torrijos López; Martínez Melo, 2006; GRET, 2004), així com també la pregunta sobre quina ha estat tradicionalment la oferta de productes sociològics (línies de recerca i investigacions empreses) (Vilà Bosqued, 2006; Morell Blanch, 2003). És el punt de vista més comú però, també, el més parcial —en el sentit d'incomplet— ja que no té en compte el fet que la relació que s'estableix entre les institucions que produeixen sociòlegs (els organismes que imparteixen ensenyament superior en sociologia) i les que en demanden (els diferents organismes públics i privats que contracten els seus serveis, demandant «estudis sociològics» o altra mena de tasques) està mediatitzada per una instància que en condiciona la relació: es tracta del camp sociològic, un univers que, constituït pel conjunt dels «sociòlegs» —una altra cosa és delimitar qui són aquests: i no és precisament aquesta una tasca fàcil (Bourdieu, 1984: 9-52)—, inclou també aquelles organitzacions que tenen el poder de definir i controlar tant el mercat de producció de sociòlegs (en què són molt importants les organitzacions científiques que defenen l'«estatut científic i professional» dels seus socis) com el mercat de producció de produccions sociològiques (col·legis professionals que solen reivindicar el monopoli del mercat de produccions sociològiques pels seus col·legiats). És a dir, si bé els estudis adscrits a aquest punt de vista són adequats per finalitats descriptives, no són capaços de proporcionar cap mena de resposta que doni raó d'allò que descriuen ja que no és possible entendre causalment cap mercat sociològic sense que abans s'hagi entès la dinàmica de relacions que domina el camp sociològic —Durkheim (1995: 123) ja va afirmar al 1895 que «L'origen primer de tot procés social de certa importància ha de cercar-se en la constitució del medi social intern»—, i, molt especialment, la història de la gènesi d'aquesta dinàmica¹, que actua com un veritable inconscient sense que els agents en percebin el seu influx, que actua en tots els aspectes que tenen a veure amb la seva acció, d'entre els quals aquells que tenen a veure amb la seva pròpia producció i reproducció (universitat, associacions científiques) i amb la raó de ser dels sociòlegs (és a dir, amb els seus llocs de treball i amb les instàncies encarregades de reivindicar el monopoli del mercat sociològic *per als seus membres*, com els col·legis professionals) no són precisament perifèrics, sinó més aviat centrals (Bourdieu, 2000: 66-67).

Això significa que la qüestió sobre la professionalització i la demanda de sociòlegs per part del mercat de treball només pot ser contestada un cop s'hagi contestat la pregunta sobre quin és el procés de creació (institucionalització) del camp sociològic. I per fer-ho és indispensable lligar la història social d'aquest procés amb els processos socials, polítics, demogràfics, econòmics, etc. que han dibuixat la fesomia de Catalunya. En aquest sentit es parteix d'una triple hipòtesi que proposa que el procés d'institucionalització està íntimament connectat amb 1) el procés de conquesta de les llibertats que té lloc durant les darreres etapes del franquisme (Álvarez-Uría; Varela, 2000: 51-52; Picó, 1987: 62), amb 2) «les contradiccions del capitalisme tardà que afecten una societat en vies d'industrialització i modernització» (Picó, 1987: 62) i amb 3) el «problema històric d'opressió cultural (nacional)» (Picó, 1987: 62), percebut, des de Catalunya, amb certa preocupació per part d'alguns sociòlegs (Giner, 1979: 19-21).

Com apunten aquestes tres hipòtesis, el procés es caracteritza per la seva doble direccionalitat: és a dir, les condicions del context social afecten al procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya —un exemple d'això pot ser vist en les dificultats que certa sociologia va patir a l'hora de ser acceptada per les autoritats franquistes

1. Durkheim (1995: 126) emfasitza explícitament la idea que és l'estat anterior del camp l'únic element capaç de donar compte causalment de la seva evolució posterior: «Aquesta concepció del medi social com a factor determinant de l'evolució col·lectiva és de la major importància. Doncs si es prescindeix d'ella, la sociologia es troba incapacitada a l'hora d'establir qualsevol mena de relació de causalitat.»

(DD. AA., 1993a: 121-124)—, però aquest procés també intenta incidir sobre el context social, modificant-lo —un exemple clar d'això podria ser vist en la utilització de la sociologia com a forma de contestació política o com a forma de resposta a la «opressió nacional» (DD. AA., 1993a: 121-124)—. És a dir, abordar l'estudi de la sociologia a Catalunya requereix entendre que la sociologia és una pràctica social producte d'un context social, i que, per tant, canvia d'acord amb aquest, perquè està exposada als condicionaments socials (Bourdieu, 2001: 168-169). Però, a la vegada, la sociologia, com a pràctica social que és, contribueix, també, a fer que el context social canviï d'una manera molt particular: com a forma de lluita simbòlica és una eina per a la transformació social (Picó, 1987: 76), ja que tota sociologia és un instrument que contribueix a la producció de definicions de la realitat (Bourdieu, 2001: 139; 172-173) que són posades en joc en la lluita per la conservació o la transformació de la realitat.

Subjacent a les anteriors tres hipòtesis també apareix el fet que s'estableixen certes *relacions funcionals* (Elias, 1999: 90-93; 151-153) entre els diversos agents que participen, directa o indirectament, en el procés d'institucionalització. És a dir, cal escatir quins són els lligams existents entre els productors de símbols de la realitat (els sociòlegs) que tenen el poder per dir «com són les coses» i els agents polítics que usen els coneixements que produeixen els sociòlegs per a les seves pròpies finalitats en la lluita per la conservació o la transformació de la realitat.

Aquestes relacions funcionals representen, per tant, les relacions que s'estableixen entre la sociologia i el poder. Més concretament, es refereixen a la *jerarquia de relacions territorials* (Torns, 1986: 18; 1989: 176-177) —de dominació/subordinació— establertes entre la sociologia i el poder. Pel cas d'aquesta recerca aquests agents principals que impulsen, des de fora de l'àmbit de la sociologia, la sociologia com a forma de lluita simbòlica seran identificats, tal com és assenyalat per diversos autors (Estruch; Cardús, 1984: 41; Noguera; Miguel Quesada; Rambla, 1996a: 407-408; Álvarez-Uría; Varela, 2000: 109-110), amb «Espanya» i «Catalunya».

2. L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ A CATALUNYA

Per començar a situar històricament l'estudi d'aquest tema a Catalunya cal apuntar que la majoria de les aportacions, si més no les més rigoroses i documentades, daten, més o menys, de la segona meitat dels anys 70, i solen acabar-se, si fa no fa, durant la primera meitat dels anys 90. Pel que fa a l'inici d'aquest procés (segona meitat dels 70), es situa en el mateix moment en què es funda l'Associació Catalana de Sociologia com a secció filial de l'Institut d'Estudis Catalans (a Barcelona, el 26 febrer de 1979) (ACS, 2004; Bonal, 1995: 20-22; 25-26). Es tracta del mateix moment en què (set anys abans) es creen revistes de sociologia que constituïran els marcs en què aquesta tasca retrospectiva en relació a la història de la sociologia a Catalunya tindrà lloc. Aquestes revistes faran, evidentment, un paper important de cara a impulsar el reconeixement de la sociologia i la visibilitat de la figura del sociòleg. Es tracta de publicacions com *Perspectiva Social* (creada el 1972 i editada per l'ICESB, que inicia els estudis superiors en sociologia el 1966), o *Papers* (creada, igualment, el 1972 i editada pel Departament de Sociologia de la UAB, que aquell mateix any 72 acabava de constituir-se) (Bonal, 1996: 401). Aquestes primeres pedres signifiquen l'inici del procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya, que serà culminat dècades després. Efectivament, aquest procés acabarà justament a la vegada que s'estronquen les aportacions dedicades a l'estudi de la història de la sociologia a Catalunya. Aquest fenomen té lloc durant la primera meitat dels anys 90, quan es pot donar per conclòs el procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya (Bonal, 1995: 26). Es tracta del mateix moment en què es creen les llicenciatures de sociologia a les universitats de Barcelona i Autònoma de Barcelona, el curs 1992-1993 (Bonal, 1996: 402), i que s'inicien les activitats del Col·legi de Llicenciats i Doctors en Ciències Polítiques i Sociologia, acabat de crear llavors i presidit per primer cop per Montserrat Treserra.

En aquest sentit, les produccions dedicades a l'estudi del procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya poden ser catalogades en cinc categories principals: a) els textos

analítics; b) les monografies idiogràfiques; c) les notes d'investigació (que apunten possibles direccions d'anàlisi, encara que, en alguns casos, de forma no prou acurada, ja que s'aprecia manca de recolzament empíric adequat); d) els documents testimonials produïts pels sociòlegs amb motiu de jornades de recerca, congressos, commemoracions diverses, testimonis personals, etc., sempre centrats en l'estudi de la sociologia a Catalunya; i, en darrer lloc, e) els estudis descriptius.

Pel que fa als *textos analítics*, cal dir que són producte de l'activitat investigadora d'un equip de recerca de la Universitat Autònoma de Barcelona arran de l'intent d'efectuar una primera anàlisi (Marín; Miguel; Noguera; Rambla; Taguenca, 1993) de la relació existent entre el discurs científic i els processos d'institucionalització que s'han donat dins els dominis de la sociologia a Catalunya durant el període 1973-1993. A l'hora d'efectuar aquest treball es recorre a l'examen d'una mostra del contingut dels articles publicats en els 40 primers números de la revista de sociologia *Papers*. No s'estudien, per tant, les pràctiques dels agents. Tampoc s'estudia el context institucional o les relacions de les institucions sociològiques amb altres institucions d'altres entorns socials (polític, econòmic, social).

A partir d'aquesta primera aportació analítica, diversos dels membres d'aquest mateix equip de treball efectuaren altres aportacions, en forma de recapitulació al treball efectuat, que foren de caire teòric, assenyalant la necessitat de respondre a la pregunta sobre la institucionalització de la sociologia a Catalunya mitjançant el recurs a l'anàlisi comparativa de la posició de la sociologia en diverses regions d'Espanya (es remarca la pertinència de la comparació Catalunya/Espanya) (Noguera; Miguel Quesada; Rambla, 1996a); o que tingueren un caire metodològic (Miguel; Noguera; Rambla, 1996b).

Un altre text que caldria emmarcar en aquesta categoria és un text molt recent que té com a tema d'estudi l'estructura de desigualtats del Departament de Sociologia de la UAB durant el període 1998-2003 (Gimeno, 2006). Si bé és cert que aquest document semblaria tractar l'estudi d'un tema que es situa en un període temporal que resta fora del marc històric en què té lloc la institucionalització del camp sociològic a Catalunya, mitjançant aquesta aportació és possible fer llum sobre les divisions (des del punt de vista de la jerarquia dels objectes de recerca, però també des del punt de vista de la jerarquia dels subjectes de recerca) que en el si del camp sociològic català ha suposat la forma com s'ha institucionalitzat la sociologia a Catalunya.

Quant a les *monografies*, destaquen els treballs de Teresa Torns (1986; 1989), que són importants per tres qüestions principals. En primer lloc, ja que assenyalen la necessitat de combinar l'aportació de la història amb la perspectiva sociològica (Torns, 1986: 1-12). En segon lloc, perquè s'identifiquen a alguns dels agents principals que recorren a la utilització de la sociologia, que es converteix en arma de lluita simbòlica en mans d'exèrcits amb finalitats generalment contraposades. Es tracta dels 1) primers anarquistes catalans, que lluiten per tal que les condicions de vida de les classes obreres, nounades amb l'encetada revolució industrial (durant la segona meitat del segle XIX —l'obra de Teresa Torns abasta el període 1864-1910—), siguin millorades; afany en la recerca del qual cerquen l'ajut d'una ciència de la vida social altament polititzada; i dels 2) seus antagonistes, portaveus d'un catolicisme social fortament lligat a les doctrines de l'Església Catòlica —encara que també emparentat amb l'òptica liberalconservadora que advoca per la legitimitat de l'ordre establert— i impulsat per aquesta (és a dir, igualment polititzat), que evolucionarà del conservadorisme social d'autors com Jaume Balmes o Josep Torras i Bages, considerats pioners de la sociologia catalana (Torns, 1986: 62-63; 288-289), al pensament catòlic d'esquerres d'autors com Santiago Valentí i Camp (Torns, 1986: 321-323; 1989). I en tercer lloc, perquè s'identifiquen les corrents de pensament amb un major arrelament a Catalunya: el positivisme, el catolicisme social —corrent predominant²—, i, amb un únic representant (en

2. La força d'aquest corrent pròpiament dit serà gran fins aproximadament l'any 1964, quan és renovat l'equip directiu de l'ICESB que "Sense renunciar a la seva inspiració cristiana [...] no estarà tan centrat en l'estudi de la Doctrina Social de l'Església i buscarà, sobretot a partir de 1966, l'observació, l'estudi i la comprensió de la realitat social, amb mitjans adequats i rigor científic, confrontant pensaments i oferint als alumnes una sèrietat i amplitud en el treball que no aconseguien en l'àmbit

certa manera, ja que aquest autor beu més aviat de les fonts del catolicisme social) en la figura de Santiago Valentí i Camp, el krausisme (Torns, 1986: 261-263; 1989: 176-177).

En relació a les *notes d'investigació* (Bonal, 1995; 1996; Estruch; Giner; Salcedo, 1979; Giner, 1979; Estruch; Cardús, 1984; Torns, 2003), cal efectuar uns breus comentaris. El conjunt d'aquests treballs permet fer-se una succinta idea de la història social de la sociologia catalana des del segle XIX fins a inicis dels anys 1990. En la majoria dels casos, la forma de conduir la investigació passa per la construcció de *períodes* —això és així també pel cas de l'estudi centrat en l'anàlisi de continguts de la revista *Papers* (Marín; Miguel; Noguera; Rambla; Taguena, 1993)— que permeten resseguir la història social de la sociologia a Catalunya. La idea de «construir períodes» no és, en si mateixa, dolenta. Però és clar que els períodes sempre són construïts per algú, ja que no existeixen per si mateixos. Això significa que cal anar molt amb compte amb la possibilitat més o menys probable que la forma com es construeix la periodització sigui parcial, i no objectiva: la periodització mai serà una, sinó més d'una. En bona lògica n'hi haurà tantes com protagonistes tingui el procés investigat, ja que cap d'ells el viu de la mateixa forma: no tots el viuen durant el mateix moment històric ni estan situats en el mateix context relacional. La tasca de l'investigador consistirà en interpretar aquestes diverses perioditzacions «subjectives» de forma que tinguin un sentit en relació a les diverses pràctiques dels agents i en relació al context històric i relacional (Catalunya/Espanya) en què aquestes es situen, cosa que no és possible si no hi ha tots els agents que han d'ésser-hi i tots els contextos històrics i relacionals efectius. Dur a terme aquesta tasca rigorosament no és possible sense un marc interpretatiu adequat. Però en la majoria d'aquests textos no es dona informació sobre quin és el punt de vista adoptat a l'hora de construir la periodització, ni sobre perquè és aquell i no un altre, ni sobre si hi són representats i integrats tots els punts de vista possibles, tots els contextos històrics i relacionals efectius, i tots els fets rellevants, ni sobre el marc interpretatiu utilitzat a l'hora de construir aquestes perioditzacions. És a dir, no hi ha suficients garanties pel que fa a la construcció de les perioditzacions presentades, que haurien, per tant, de ser revisades. Per altra banda, cal destacar molt especialment la importància de les contribucions acabades d'esmentar ja que proporcionen una informació ingent quant als personatges que cal relacionar directament amb el camp sociològic a Catalunya; tot i que, a la vegada, en la majoria dels textos —les excepcions són comptades— s'obvien molt conscientment tots aquells personatges que provenen del camp sociològic «espanyol» i que han contribuït decisivament (agradi o no) a la institucionalització del camp sociològic a Catalunya.

Seguint amb aquesta mateixa categoria, una de les aportacions més destacades, que intenta anar més enllà de la descripció, és un text molt recent de Teresa Torns (2003) en què s'apunten possibilitats de recerca que cal tenir molt en compte de cara a guiar l'anàlisi pel que fa a l'objecte d'estudi considerat. Aquesta, conjuntament amb les aportacions d'Estruch, Giner i Salcedo (1979) i de Bonal (1995; 1996), és la contribució que contempla des d'un punt de vista més global l'estudi del procés d'institucionalització del camp sociològic a Catalunya. En aquest breu escrit (és d'un full i mig) es sintetitza de forma molt acurada la història de la sociologia a Catalunya durant el franquisme, i es porta a terme una classificació de les diverses pràctiques sociològiques efectives en aquell temps a Catalunya, la qual és paral·lela a una classificació de les institucions en què s'enquadren aquestes pràctiques i a una classificació de les ideologies i de les característiques socials (classe social) dels seus productors. Una de les idees que subratlla més intensament aquest text és la incidència del franquisme en la forma com es va institucionalitzar la sociologia a Catalunya.

universitari. Aquesta era una bona aportació al «progressisme» (Casañas, 1989: 295). És en aquest sentit que es produeix un canvi d'aires: del «catolicisme social» es passa al «progressisme catòlic» d'arrel catalanista, a partir de 1966, quan es crea l'Escola Superior de Ciències Socials de l'ICESB (Busquets, 1993: 38; Bonal, 1996: 401-402). En aquest sentit la força de l'Església Catòlica com a institució en relació a la *constitució, consolidació, i institucionalització* de la sociologia a Catalunya ha de ser considerada com a molt important, tal com assenyalen diversos autors (Busquets, 1993: 40n; Bonal, 1996: 397; 399; 401-402; Estivill, 2008: 6).

Pel que fa als *documents testimonials*, cal dir que mitjançant aquests és possible fer un seguiment molt aproximat de la trajectòria acadèmica i social d'alguns dels protagonistes i d'alguns dels sub processos que conformen globalment el procés d'assentament de la sociologia a Catalunya durant el període 1960-1990, aproximadament. No es tracta en cap cas d'anàlisis sociològiques. Destaquen les aportacions de diversos destacats sociòlegs des del testimoniatge personal. Aquest és el cas de Juli Busquets, que contribueix a «narrar», *des del seu record personal*, la situació de l'ensenyament i la investigació sociològica a la Barcelona dels anys 60 (Busquets, 1993). Els dos textos de Carlota Solé fan un inventari exhaustiu de línies de recerca i dels sociòlegs que s'hi impliquen, en un cas de forma genèrica (Solé, 1991) i en l'altre de forma específica, pel cas dels estudis centrats en estructura social i en la recerca sobre el neocorporatisme i la concertació social a Catalunya (Solé, 1995). A un altre document, Fausto Miguélez i Marina Subirats, directors de la revista *Papers* en diversos moments —tant pel cas d'ell com pel d'ella, sempre durant la dècada de 1980—, parlen sobre la situació de la publicació (DD. AA., 1993b). En un altre text, diversos dels professors del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona «expliquen la història» d'aquest departament (de 1968 fins als primers anys de la dècada dels 70), tot connectant-la convenientment amb la història del desenvolupament de la sociologia a Catalunya (DD. AA., 1993a; Miguélez; Cardona; Solé; Tulla; Botella; Barenys, 2002). Malgrat la validesa d'aquests dos textos s'aprecien sistemàticament llacunes importants sempre relacionades amb els orígens del Departament: queda molt poc clar quina és la història del traumàtic procés de trasllat de la primera «Divisió de Ciències Socials» de Lletres a Econòmiques —nou entorn en què l'antiga «Divisió» passarà a denominar-se «Departament de Sociologia»— i es percep clarament que s'evita parlar de la presència al Departament d'Amando de Miguel, «sociòleg espanyol». Contràriament, la presència al Departament de Sociologia de la UAB d'altres «sociòlegs espanyols» és adequadament documentada mitjançant la transcripció d'un dels col·loquis que tenen lloc durant el I Simposi sobre la situació de la sociologia a la Universitat *espanyola* i sobre la seva professionalització, el qual té lloc a Bellaterra l'any 1973 i aplega a professors de sociologia com Salustiano del Campo, José Castillo, Juan Díez Nicolás, Enrique Martín López, Carlos Moya, etc. (Alsius, 1974; Crespán, 1974).

Molt recentment s'han elaborat tres documents testimonials amb motiu de la commemoració del 25è aniversari de la fundació de l'Associació Catalana de Sociologia (Homs; Gironés, 2007; Estivill, 2008; Giner, 2008). Aquests tres documents, de factura molt similar, es caracteritzen per l'abundància de noms, dates i esdeveniments cronològicament ordenats. Això és així molt especialment en el cas del document d'Homs i Gironés, que fa un repàs exhaustiu de la història de l'ACS, de l'esperit que va marcar la seva passada trajectòria a través dels posicionaments de diversos sociòlegs que la integraren o la presidiren, i de les activitats que va organitzar durant els seus 25 anys de vida, efectuant una mena de periodificació; també s'aporta informació sobre alguns conflictes (conflicte ACS/FES). L'aportació, de menor abast temporal (s'atura el 1979, un any després de la fundació «oficial» de l'ACS), d'Estivill té l'interès afegit de ressenyar nombroses fonts documentals d'especial rellevància de cara a l'estudi de la història de l'ACS. També aporta diverses reflexions i sintetitza el que, per ell, serien els punts clau en què hauria de centrar-se l'estudi del procés de constitució de l'ACS, oferint-se, així, diverses hipòtesis d'estudi, i, molt especialment, aportant el punt de vista d'un dels sociòlegs presents des d'inicis dels anys 60 a Catalunya. A la vegada enuncia certs conflictes (amb els sociolingüistes, amb el Règim, que comminava a l'ACS a crear una «Delegación Provincial del Ilustre Colegio Oficial de Ciencias Políticas y Sociología») el significat dels quals caldria analitzar. Aquest document, que apareix al butlletí número 93 de l'ACS de gener de 2008, és completat, en forma d'addenda, per Salvador Giner (Giner, 2008), qui, al següent butlletí de l'ACS (el número 94, que apareix el març de 2008), afegeix el que, per a ell, són dades importants de cara a realitzar la història de l'Associació Catalana de Sociologia. Concretament es refereix a la necessitat de tenir en compte a figures que van protagonitzar un rellevant paper en la creació de l'ACS (Lluís Carreño i Piera, Jesús Marcos —des de l'ICESB—, Esteban Pinilla de las Heras —sociòleg que, per a alguns, és molt controvertit—, Emili Boix —un dels primers sociòlegs en ensenyar sociologia a la Universitat; concretament la Universitat de Barcelona—, i Raimon Bonal). Giner també

ressenya informació, ja aportada per Estivill, sobre la localització i la paternitat actual dels arxius indispensables per a realitzar aquesta tasca, apuntant addicionalment informació no facilitada per Estivill. En aquest sentit es refereix a la localització actual dels seus arxius personals, que va donar a l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans. En aquests arxius hi ha abundant informació sobre els esforços realitzats per integrar l'ACS en l'ISA (*International Sociological Association*), els moviments vers la constitució de la FES (*Federación Española de Sociología*), els congressos mundials en què ha participat l'ACS, etc. Giner també assenjala un dels punts febles de tots els textos que fins ara s'han ocupat de l'estudi de la història de la sociologia: la seva patent aproximació «de caire impressionista» (Giner, 2008: 4). Es tracta d'una important deficiència que assenjala la necessitat de sistematitzar l'estudi d'aquest procés: de, en primer lloc, proveir-se de totes aquelles dades necessàries per a encarar aquest estudi; en segon lloc, d'organitzar-les adequadament; i, en tercer lloc, de sotmetre aquestes dades a totes aquelles anàlisis quantitatives i qualitatives que es dispensen a tots els altres objectes d'estudi que encara habitualment la sociologia. Aquest darrer moviment es troba especialment a faltar en totes les produccions que fins ara s'han dedicat a l'estudi d'aquest tema (incloses, com el mateix Giner assenjala, les seves pròpies) i caldria pal·liar aquesta greu mancança en les produccions científiques futures.

Els *estudis descriptius* són set. El primer tracta sobre l'ensenyament de les ciències socials a la Universitat Autònoma de Barcelona de l'any 1933 (Mercadé, 1976), el segon sobre l'ensenyament de la sociologia durant els primers anys de la dècada dels 70 a institucions barcelonines com la UAB, la UB, l'ICESB i l'Institut d'Estudis Polítics i de Ciències Socials de la Diputació de Barcelona (Crespán, 1973), i el tercer tracta sobre els manuals emprats (durant aquest mateix període) a l'hora d'impartir ensenyances de sociologia al batxillerat, al COU o a diversos centres d'ensenyament superior (Mercadé, 1975). El quart, també d'aquest mateix període i d'una temàtica similar, el produeix l'ICESB (ICESB, 1974). En aquest informe es fa un balanç de l'activitat de l'ICESB durant el curs 1972-73. S'hi fa un repàs molt extens de la seva activitat docent (cursos endegats des de l'Escola Superior de Ciències Socials, estructura acadèmica de l'Escola i evolució del nombre d'alumnes matriculats, així com també ensenyaments fora del marc de l'Escola i infraestructures i personal que s'implica amb aquests); investigadora (línies de recerca i estudis concrets, investigadors vinculats a aquestes recerques i publicacions produïdes); de les conferències i xerrades portades a terme; de les publicacions editades i de l'ús que es feia de la Biblioteca de l'ICESB. Es tracta d'un document molt complet i detallat que permet relacionar persones amb els temes d'interès de l'ICESB, cosa que pot facilitar situar tant a les institucions com a les persones que hi participen en l'espai social de la sociologia. El cinquè document, que de nou es situa dins l'òrbita de l'ICESB, és més extens i fa el balanç de l'activitat investigadora del Laboratori de Sociologia de l'ICESB (ICESB, 1979). Mitjançant aquest document, que s'edita el 1979 a la revista vinculada al mateix ICESB, *Perspectiva Social*, és possible adonar-se de les principals línies d'investigació del Laboratori (i, per extensió, dels objectes d'estudi que més preocupaven des de l'ICESB i amb els quals més s'implicarà), de les principals publicacions que foren fruit d'aquestes recerques (ja que se'n presenten unes quantes de forma detallada, amb índexs fins i tot), i dels principals investigadors (es faciliten molts noms) vinculats al Laboratori. Però de cara a copsar, des del llarg termini, l'activitat de l'ICESB és ineludible referir-se a l'aportació que Salvador Carrasco realitza el 1980 des de les pàgines de *Perspectiva Social* (Carrasco, 1980). Aquest document —que conté una molt breu, encara que molt agraïda (ja que en els dos anteriors documents produïts per l'ICESB que acaben de ser comentats aquesta entradeta es trobava a faltar molt) introducció al context històric que va significar el naixement de l'ICESB— és prolix (molt més que els dos anteriors que acaben de ser ressenyats, que ja ho eren prou) en dates, noms, activitats, publicacions, i tota mena de detalls tant quantitius com qualitius sobre tots i cadascun dels fronts en què l'ICESB s'implicava. Destaca en aquest text la voluntat (no sempre aconseguida, ja que en la majoria d'ocasions el ventall d'anys per als quals s'ofereix la informació no sol abastar-ne més de 3 o 4 —cosa que contrasta força amb els «30 anys d'activitat» que figuren al frontispici de l'article—) d'oferir una panoràmica de l'activitat de l'ICESB des del llarg termini. Malgrat tot, l'únic document que aconsegueix clarament oferir aquesta panoràmica,

encara que només des d'un dels fronts d'activitats de l'ICESB, és el setè document (Vendrell, 1986). Aquest document, que de nou apareix a les pàgines de la revista de l'Institut —*Perspectiva Social*—, és un molt valuós treball sobre la història de l'Escola de Ciències Socials de l'ICESB durant el període 1966-1984. I tot i que es centra en l'estudi del seu alumnat, ofereix unes quantes pàgines molt interessants consagrades a la realització d'una molt ben documentada cronologia sobre la història de l'ICESB, una altra sobre el seu procés fundacional, i una darrera sobre les activitats principals de l'ICESB. Però la part central del treball és consagrada a l'anàlisi dels diversos plans d'estudis de l'ICESB (hi apareixen les assignatures de cada pla d'estudis), a l'anàlisi de l'evolució de les hores lectives en cada curs, del número de matriculats al llarg del temps (es fa un balanç de l'evolució del nombre total d'inscrits, així com també dels que acaben; i aquesta anàlisi es realitza tenint en compte variables com el sexe dels inscrits o els estudis previs d'aquests), i a l'anàlisi de l'evolució del número i del tema de les tesines dipositades a l'Escola.

En resum, com ha pogut apreciar-se, les produccions dedicades a l'estudi de la institucionalització de la sociologia a Catalunya són poc nombroses i la seva voluntat mai sol ser —llevat d'algunes excepcions que destaquen especialment— analítica, com el mateix Salvador Giner s'ha encarregat d'assenyalar de forma molt explícita (Giner, 2008: 4). Aquest fet no pot ser considerat ni un defecte ni una carència, ja que els documents que es centren en aquesta temàtica no pretenen ser més que això; és a dir, documents testimonials que caldrà que analitzi qui s'interessi per l'estudi del camp sociològic a Catalunya. Tot i això, no deixa de ser cert que aquest fet condiciona de manera molt clara els trets mitjançant els quals poden ser caracteritzades de forma més detallada aquestes produccions. En aquest sentit, les principals característiques de la producció dedicada a l'estudi de la institucionalització i la professionalització de la sociologia a Catalunya són les següents. En primer lloc, la seva escassetat. En segon lloc, la concentració de cadascuna de les obres en algun dels diversos aspectes del que, conceptualitzat a través dels pertinents models d'anàlisi i dels marcs teòrics adequats, seria, des d'un punt de vista més extensiu, el procés global d'institucionalització de la sociologia a Catalunya. En tercer lloc, i com a conseqüència d'aquesta majoritària concentració de les diverses aportacions en aspectes molt concrets del procés³, també destaca la limitació de la perspectiva que s'adopta en cadascuna d'aquestes obres, ja que s'efectua l'estudi sense relacionar el punt de vista dels diversos agents que tenen a veure amb el procés i sense tenir en compte les necessàries relacions territorials de poder que ajuden a entendre el procés, ja que gairebé sempre s'obvien les relacions de la sociologia de Catalunya amb la sociologia d'Espanya. A la vegada cal assenyalar, en quart lloc, el fet de la contraposició entre les diverses estratègies d'aproximació analítiques que caracteritzen a aquestes contribucions, ja que s'opta freqüentment per l'anàlisi extensiva de l'objecte o per l'anàlisi intensiva però mai per la necessària complementarietat tant d'aquestes dues aproximacions com de les tècniques d'anàlisi que requeriria la consideració d'aquestes dues orientacions analítiques. Una conseqüència d'aquesta darrera característica és el fet, en cinquè lloc, que les diverses contribucions es caracteritzen per la no triangulació de tècniques de recerca, ja que es recorre a les tècniques quantitatives o a les qualitatives però difícilment a totes dues alhora quan caldria fer-ho. Per acabar caldria subratllar que en les diverses obres sol estudiar-se la sociologia «des de dins» però gairebé mai se la relaciona amb les forces socials (polítiques, econòmiques o socials, ja que gairebé tota la sociologia «serveix» a alguna causa) que, des de fora del camp sociològic, poden ajudar a explicar-la.

3. De forma totalment legítima, però el que aquí s'ha examinat és què suposaria des d'una concepció més global del procés d'institucionalització la perspectiva més intensiva o local de cadascuna d'aquestes aportacions; és a dir, què caldria aprofitar i desestimar de cada aportació, què caldria completar, i quines precaucions caldria observar a l'hora d'aprofitar cadascun d'aquests materials.

3. EL MODEL D'ANÀLISI

L'objectiu del treball és entendre com, a partir de determinats processos relacionals, s'institueix un camp o estructura de relacions que implica certes desigualtats (Bourdieu, 2001: 184-187; Elias, 1999: 147-154; Tilly, 1998). En aquest sentit es consideraran tres eixos analítics per tal de satisfer aquest objectiu. Quan s'apliquen concretament aquests eixos apareixen diverses classificacions de grups de productors, d'agents socials, i de pràctiques científiques. Aquests eixos analítics que conformen l'esquelet del model d'anàlisi a incorporar seran explicats a continuació. També a partir d'ara s'explicitaran les hipòtesis relatives a aquestes classificacions de grups de productors, d'agents socials i de pràctiques científiques.

El primer eix d'anàlisi és l'afiliació científica i institucional en el camp sociològic dels agents productors. És a dir, es refereix a «qui fa sociologia i d'on ve» i, per tant, a l'oferta de produccions sociològiques (Poupeau: 23). El que capta aquest eix no acaba essent més que una retraducció científicament més acceptable de les fílies i de les fòbies polítiques i socials dels diversos agents implicats en la oferta de *béns de legitimitat* sociològics —Isabelle Kalinowski (2004) ha provat la robustesa del model que ofereix Max Weber (als seus estudis sobre sociologia de les religions) de cara a comprendre la dinàmica dels camps de producció simbòlica, d'entre els quals el camp sociològic n'és un—. Diversos dels indicadors que farien referència a aquest primer eix analític serien: els subjectes d'investigació i la seva adscripció institucional en el camp científic; els mitjans de difusió relacionats directament amb el treball dels agents productors (revistes científiques, però no només aquestes —més endavant es parlarà d'aquest tema—); la trajectòria acadèmica i professional, la categorització social i la trajectòria social⁴ dels subjectes productors; els conceptes explicatius adoptats, considerats en relació als sistemes teòrics en què s'insereixen; les metodologies emprades; els objectes

4. De cara a estudiar la categorització social i la trajectòria social cal considerar principalment quatre variables: la *classe social*, el *circuit de pertinença i de referència*, el *gènere* i l'*edat*. En aquest sentit és molt important obtenir informació relativa als móns socials en què es duu a terme el procés de *socialització primària* (Berger; Luckmann, 1996: 183-194) recorrent a variables com, per exemple, la professió dels pares i l'entorn socioeconòmic i relacional d'origen, que són fonamentals. Es fa indispensable recórrer a aquestes variables i a la lectura (externalista) que s'hi associa en tant que —ja sigui des del punt de vista de l'agent socialitzat (*habitus*) com de la banda del sistema de relacions objectives (*camp*), en camps tan altament selectius com el científic (i el camp sociològic a Catalunya no n'és l'excepció)— tant els mecanismes disposicionals (o «motivacionals») (*libido sciendi* o *illusio*) com les *expectatives-exigències* del camp, que són dues de les components essencials del *dret d'admissió* en un camp (Bourdieu, 2001: 101-104), operen i es basen en el reforç de disposicions originades fora del camp científic en edats anteriors a l'entrada en les institucions científiques. Tal com afirma Norman W. Storer (1966: 24) parlant d'aquest tema: “I, at least, find it difficult to assume that such a central motivation in a man's life must come primarily from what he has been taught after the age of eighteen”. Per altra banda, a més, aquestes variables seran fonamentals, especialment la classe social, en tant que s'hipotitza que el sòcol sobre el que s'assentaran les *relacions funcionals d'intercanvi* (o relacions polítiques) que s'establiran entre els sociòlegs i els seus clients seran precisament les relacions de classe, que significaran la relació entre agents amb uns mateixos *principis de visió i de divisió* (*orquestració dels habitus* o *afinitat d'habitus*) i la *concessió arbitrària*, a partir d'aquestes *simpaties d'habitus, de recursos necessaris d'ús preferent* a aquells que en gaudeixin.

Però està clar que per entendre aquest procés també cal entendre la trajectòria posterior, bàsicament acadèmica (Bourdieu, 2001: 102). Així, a l'hora d'estudiar la trajectòria acadèmica és molt important posseir informació relativa al procés de *socialització secundària* (Berger; Luckmann, 1996: 194-205) i al context institucional, social, i històric en què té lloc aquest procés (ja que es parteix de la hipòtesi que el procés d'institucionalització de la sociologia està íntimament connectat amb el procés de conquesta de les llibertats que té lloc durant les darreres etapes del franquisme). Així, segons Fernando Álvarez-Uría i Julia Varela (2000: 14-15; 51-52; 78-79), és molt important tenir en compte el procés de socialització professional, intel·lectual o secundària, les característiques de les institucions on es duu a terme aquest procés (i, per tant, la posició que les diferents classes de sociòlegs ocupen en l'estructura ocupacional, que vindrà marcada per aquestes característiques institucionals) i el grau d'oposició dels sociòlegs al Règim franquista.

d'estudi i les problemàtiques tractades; i les *subdisciplines* i les *especialitats* cultivades (Chubin, esmentat per Bourdieu, 2001: 128). En general, en l'anàlisi d'aquest primer eix és important l'estudi dels *contextos de formació* (institucions educatives i formació acadèmica), *de descobriment* i *de justificació*.

Pel que fa a la classificació dels productors de sociologia arran de la consideració d'aquest primer eix, s'hipotitza que podria ser adequat considerar quatre *móns socials* quan comencen a produir-se els primers moviments pel que fa a la institucionalització de la sociologia a Catalunya (aproximadament durant la dècada dels 60): el de la «sociologia progressista d'arrel catòlica» (Casañas, 1989: 295; Busquets, 1993: 38; 40n; Bonal, 1996: 397; 399; 401-402; ICESB, 1974; 1979; Carrasco, 1980; Vendrell, 1986; Estivill, 2008: 6), el de la «sociologia marxista» (Estruch; Giner; Salcedo, 1979: 452-453; Picó, 1987: 62), el de la «sociologia acadèmica» (Álvarez-Uría; Varela, 2000: 70; 79; 89-95; Busquets, 1993: 37-38; DD. AA., 1993a: 115; 118; Alsius, 1974; Crespán, 1974), i el de la «sociologia oficialista» (Álvarez-Uría; Varela, 2000: 71-72; 79; 96-103; Torns, 2003: 2; Busquets, 1993: 39; Estruch; Giner; Salcedo, 1979: 455; Crespán, 1973; DD. AA., 1993a: 123-124). Els dos darrers universos socials són directament promoguts per l'Estat franquista (Estivill, 2008: 6).

La influència de la 1) sociologia acadèmica espanyola es deixa sentir a Catalunya a través de Salustiano del Campo i Enrique Martín López, que ocuparen la càtedra de sociologia de la *Universitat de Barcelona* de 1962 a 1967, i de 1967 a 1976, respectivament. Al voltant de Del Campo s'hi aplegaren figures indispensables per a la institucionalització de la sociologia a Catalunya com ara Juli Busquets, oferint, a més, oportunitats (principalment de cara a la publicació de treballs) a sociòlegs tan influents com Salvador Giner o Joan Estruch. Pel que fa a Martín López, va recolzar la carrera de sociòlegs com Carlota Solé (Busquets, 1993: 37-38). La influència de la 2) sociologia oficialista sobre el camp sociològic català es deixa sentir a través de l'acció de l'*Institut de Ciències Socials* (creat el 1963 i dirigit per Jordi Xifra), de l'*Escola de Sociologia de la Diputació de Barcelona* (creada posteriorment), i de la *Revista de Ciències Socials de la Diputació de Barcelona* (Torns, 2003: 2; Busquets, 1993: 39; Estruch; Giner; Salcedo, 1979: 455). Per altra banda, la influència de la sociologia espanyola sobre el procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya també s'ha fet sentir d'altres formes. 3) En aquest sentit és esmentat de passada el protagonisme de sociòlegs com Amando de Miguel al llarg d'un procés no massa conegut: la creació del *Departament de Sociologia* de la *Universitat Autònoma de Barcelona* (DD. AA., 1993a: 115; 118). Aquests tres exemples recolzen la hipòtesi que afirma que no és possible entendre el procés d'institucionalització de la sociologia practicada des de Catalunya sense fer referència explícita i directa a la sociologia practicada «des d'Espanya», ja que aquest procés depèn en gran part de l'Estat espanyol i de la sociologia practicada a l'entorn d'aquesta òrbita (Álvarez-Uría; Varela, 2000: 109-110).

El segon eix és l'afiliació política i la posició en el camp del poder dels agents comanditaris. D'aquesta manera, aquest eix intenta captar «qui encarrega i sufraga béns sociològics»; és a dir, la demanda de sociologia (Poupeau: 23). Es podrien considerar diversos indicadors en aquest sentit. Exemples: subjectes comanditaris i adscripció institucional; trajectòries històriques; filosofies dominants i concepcions eticomorals; i interessos socials i problemàtiques pràctiques. En general, en l'estudi d'aquest segon eix és important l'estudi dels *contextos d'aplicació* i *de presentació*.

Pel que fa a aquest eix, cal considerar que els principals àmbits en els quals cal situar als clients que encarreguen i es serveixen de la sociologia són tres (Álvarez-Uría; Varela, 2000: 79; 122): l'Estat, el mercat, i la societat civil; tot i que cal hipotitzar que, possiblement, el paper del mercat, a Catalunya, sigui ben secundari. Més aviat es parteix de la hipòtesi que 1) la societat civil (determinats integrants de la societat civil catalana que cal identificar adequadament) serà un àmbit que tindrà un especial interès en el procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya, i que aquest àmbit s'oposarà a 2) l'Estat (a determinats individus, grups i institucions que seran identificats amb Espanya i amb l'Estat espanyol) que també tindrà un especial interès en aquest procés. Cal pensar també que 3) aquesta relació d'oposició marcarà fortament el procés d'institucionalització de la sociologia, la lògica de

funcionament del camp sociològic a Catalunya i el seu model de relacions global en el llarg termini.

El tercer eix és l'autonomia del camp sociològic, i vindria a captar la relació entre els altres dos eixos. Però no és possible parlar d'autonomia sense analitzar les pràctiques concretes. En aquest sentit es poden considerar fonamentalment quatre pràctiques sociològiques que són plenament operatives en el cas de la sociologia de Catalunya: la «ciència fonamental», la «ciència aplicada» (Estruch; Cardús, 1984: 47-50), la «divulgació» i els «dictàmens-assessorament tècnic/Informes sociològics» (Cardús, 2002: 15; Álvarez-Uría; Varela, 2000: 85-86). Aquesta conceptualització és paral·lela —des del punt de vista del contingut (la denominació de les pràctiques varia i no s'assumiran les etiquetes que emprava Boudon sinó les pròpies)— a la que emprava Raymond Boudon a l'hora de proposar una classificació de les pràctiques sociològiques que s'han donat al llarg de la història de la sociologia (Boudon, 2004: 216-223). Aquest analista distingeix quatre possibles pràctiques sociològiques que es corresponen amb quatre tipus ideals: el *cognitiu* o *científic* (ciència fonamental), el *crític*, *compromès* o *militant* (ciència aplicada), l'*estètic* o *expressiu* (divulgació) i el *descriptiu* o *de consultoria* (dictàmens, assessorament tècnic, informes) (Boudon, 2004: 222).

Cap d'aquestes quatre pràctiques té el privilegi de posseir el monopoli de l'autonomia científica ni de la científicitat. En aquest sentit, tan autònoma pot ser la recerca fonamental com l'aplicada, ja que, pel que fa al grau d'autonomia, aquestes dues formes de fer ciència no tenen perquè oposar-se (Bourdieu, 1997: 48-52). Per altra banda, tal com mostren Fernando Álvarez-Uría i Julia Varela (2000: 120-121), el respectiu grau de científicitat i d'autonomia de la sociologia de consultoria (Informes sociològics) ha disminuït al llarg del període 1965-1990 a Espanya. Això significa que ni l'autonomia científica ni la científicitat són *donats per descomptat* que s'associen positivament o negativament amb cadascuna d'aquestes pràctiques. Així del que es tracta és d'analitzar concretament, per a cada pràctica i per a cada moment històric, les condicions que afavoreixen o obstaculitzen l'autonomia i la científicitat de cadascuna d'aquestes pràctiques pel cas de la sociologia a Catalunya.

En general, es pot considerar que aquest tercer eix és, en realitat, una forma d'abastar la relació entre els altres dos; és a dir, és una forma de captar la capacitat de control que o bé els oferents o bé els demandants tenen en relació als béns produïts pel camp sociològic. Una possible estratègia a l'hora de mesurar aquesta capacitat de control consisteix en copsar la capacitat que té el camp de redefinir (Merton, 1973: 82-83), en termes científicament pertinents (lògica científica), les «preguntes» (demandes) que fan els demandants (en aquest cas, clients externs al camp), que aquests adrecen als científics sempre des de la lògica imperant en l'àmbit en què es situen (lògica política, econòmica, social, etc.), i que constituïran la base de moltes de les recerques dels científics professionals (Bourdieu, 1997: 15-16), els quals obtindran així finançament i d'altres recursos que els permetran fer recerca.

Però la capacitat de redefinició o retraducció no és independent del capital científic que posseeixen els científics. Hi ha dues espècies de capital científic: el *capital científic institucional* (o polític), i el *capital científic pur* (ídem: 28-31). L'autonomia de la ciència depèn de 1) la relació entre aquestes dues espècies de capital i de 2) la capacitat del camp a l'hora de produir, distribuir, i reproduir aquestes dues menes de capital científic. Tant la relació entre aquestes dues espècies de capital com la relació d'aquests capitals amb l'autonomia científica són qüestions complexes (ídem: 31-35).

En aquest sentit, cal apuntar que el camp sociològic es caracteritza per una molt feble autonomia (Bourdieu, 2001: 95; 96-97; 170-173), i és possible que el camp sociològic català —per causes que seran apuntades més endavant en forma d'hipòtesi— sigui molt menys autònom del que caldria esperar. Així, cal pensar que la divulgació científica serà especialment important (potser, molt important) en l'àmbit de la sociologia catalana⁵ i que aquesta pràctica es farà des de mitjans de gran difusió (o no especialitzats) com la ràdio, la

5. La pertinència de la formulació d'aquesta hipòtesi és avalada a Couldry (2003: 670-671, punts 1, 2, 3 i 4).

televisió o la premsa (revistes, llibres i diaris) (Couldry, 2003: 656-657) i des d'altres mitjans que operen en el cas del camp sociològic català i que cal investigar⁶ (ídem: 670, punt 1). La divulgació s'hipotitza que tindrà una gran importància al camp sociològic català, en tant que suposarà una forma d'aconseguir el *metacapital mediàtic* (ídem: 657; 659; 664-671) que pot proporcionar la possibilitat de transformar aquella espècie de capital simbòlic que és valorat en el camp mediàtic⁷ en l'espècie de capital simbòlic que és necessari i valorat en el camp científic⁸ (ídem: 668-671): és a dir, proporcionant el capital científic institucional que s'hipotitza que el camp sociològic català no té massa capacitat de generar de forma autònoma. D'aquesta manera, aquesta «activitat política» dels agents productors s'hipotitza que serà especialment freqüent en el camp de la sociologia catalana. Es considerarà que aquesta activitat mediàtica (contemplada en un sentit molt ampli) dels sociòlegs és una activitat política en tant que s'hipotitza que aquesta serà la forma com es faran visibles i oficials, donant, per tant, el seu fruit, les *relacions funcionals d'intercanvi* establertes entre els productors (sociòlegs) i els demandants (clients dels sociòlegs): així els clients aconseguiran la legitimació científica del seu discurs i del seu punt de vista mentre que els productors aconseguiran una clientela que els necessitarà, justificant la seva existència simbòlica i proporcionant-los els recursos necessaris (capital científic institucional) per a acomplir, entre d'altres, aquesta finalitat legitimadora.

Recapitulant, l'autonomia del camp en conjunt vindria indicada pel grau relatiu de retraducció o redefinició científica de les problemàtiques que els clients externs adrecen al sociòleg. Aquest fet estaria condicionat per les oportunitats de satisfer les demandes científiques dels clients interns del camp —els mateixos sociòlegs, que exigeixen “explicar sociològicament les coses socials” (Bourdieu, 2001: 103)— en relació a les oportunitats de satisfer les demandes socials, polítiques, econòmiques, etc. dels clients externs al camp. Aquest grau relatiu de retraducció de les demandes no seria independent de la capacitat del sociòleg de negociar amb els clients externs a l'àmbit sociològic la pertinència de les demandes externes. Aquesta capacitat de negociació vindria determinada per 1) la relació entre els respectius capitals científic pur i científic institucional de què disposa el científic i per 2) la capacitat del camp sociològic de generar, distribuir i conservar de forma autònoma els capitals científic pur i institucional (Bourdieu, 1997: 65-67).

Però el problema de l'autonomia del camp sociològic a Catalunya presenta una dificultat afegida que constitueix la qüestió central a què ha de donar resposta aquesta recerca: què cal entendre per «camp sociològic català»? I per «capacitat del camp sociològic de generar, distribuir i conservar de forma autònoma els capitals científic pur i institucional»? En la seva formulació original, el problema de l'autonomia del camp científic es resol partint d'un supòsit tàcit que mai s'explicita i que determina clarament la validesa de l'anàlisi i la seva possible aplicabilitat al cas de Catalunya: s'entén per «camp científic» tot aquell camp institucionalitzat a nivell d'Estat-nació. D'aquesta manera, el problema de l'autonomia del camp científic no es manifesta mai com a reivindicació pel control dels circuits en què es produeixen, es distribueixen i es reproduïxen les dues espècies de capital científic, ja que si aquestes dues espècies de capital es produeixen, es distribueixen i es reproduïxen en circuits que són nacionalment autònoms de forma oficialment reconeguda (Estats-nació), només es manifesta el conflicte entre les demandes externes al camp i les demandes científiques del camp, que resol el balanç adequat entre els respectius capitals científic pur i científic institucional (Bourdieu, 1997: 31-35). Però pel cas de la sociologia practicada a Catalunya es plantegen tots dos conflictes, que condicionen la percepció i la valoració del camp per part dels agents, la pràctica sociològica dels agents, i el model de relacions operatiu en el camp

6. S'hipotitza que les conferències públiques seran especialment importants pel que fa a aquesta segona forma d'exposició mediàtica.

7. Es tracta, principalment, de la visibilitat i el prestigi que el camp mediàtic atorga a determinats agents, portaveus de determinades formes de veure i d'explicar el món que són consagrades com a «possibles», «vàlides» i «oficials» des de diferents «mitjans de comunicació».

8. Ja que “El capital científic és una espècie particular de capital simbòlic” (Bourdieu, 2001: 70).

sociològic català, que cal hipotitzar que es caracteritza per una forta divisió dels circuits on es produeixen, distribueixen i reproduïxen les dues espècies de capital científic. Sembla que ja hi ha algunes anàlisis que apunten cap a la plausibilitat d'aquesta hipòtesi (Gimeno, 2006: 86-92).

Es partirà, conseqüentment, d'una hipòtesi principal que consistirà en afirmar l'alt grau de «politització» en el sentit ordinari del terme» (Bourdieu, 1997: 61) (o politització política) (ídem: 65-67) del camp sociològic català. Aquest fenomen —sempre present, ja sigui d'una o d'una altra forma— es manifesta en el seu grau més extrem en l'oposició que s'observa entre els sociòlegs «nacionalistes catalans» del camp sociològic català i els sociòlegs «espanyols» provinents del camp sociològic espanyol (DD. AA., 1993a: 118; Bonal, 1995: 19, nota 4; Estruch; Giner; Salcedo, 1979: 459). Aquest fet ocorre en tant que —considerant com a *estructura de referència* el «circuit sociològic català versió Països Catalans», «que ha de ser necessàriament el propi» de tots aquells sociòlegs que fan sociologia des de Catalunya— els que fan sociologia des del «circuit sociològic català versió espanyola» o des del «camp sociològic espanyol» esdevenen un *grup de referència negatiu* (Merton, 1992a; 1992b). Una altra manifestació d'aquestes oposicions polítiques extremes, que en aquesta ocasió té una retraducció científica, s'hipotitza que és el fenomen de l'inexistent grau de debat científic que es va palesar clarament en les pàgines de revistes com *Papers* (Marín; Miguel; Noguera; Rambla; Taguena, 1993: 81-84; 95). Cal pensar que ambdós fenòmens es relacionen amb l'existència d'un doble circuit en el camp sociològic català: el «camp sociològic català versió Països Catalans» i el «camp sociològic català versió espanyola». Cal investigar convenientment aquests i altres fenòmens, així com també altres possibles manifestacions i retraduccions científiques d'aquestes oposicions polítiques.

Així doncs, seria plausible pensar que l'alt grau de politització política del camp sociològic català (especialment intensa i visible en els primers moments de la seva institucionalització) ha suposat la institucionalització d'un model de relacions (polítiques) contrari a l'autonomia científica, del qual els anteriors fenòmens s'hipotitza que en són alguns indicadors. Això significa que s'ha trasplantat la lògica i el model de relacions propi de l'àmbit polític a l'àmbit científic (Bourdieu, 1997: 61). A més, la institucionalització d'aquest model de relacions dins del camp sociològic cal conjecturar que tindrà repercussions pel que fa a les relacions del camp sociològic amb altres camps. Així, també es partirà de la hipòtesi que l'alt grau de dependència política (o politització política) i l'alt grau de mediatització (alt grau de dependència del metacapital mediàtic) del camp en relació al seu baix grau d'autonomia científica han generat, conjuntament amb l'actuació d'altres factors que cal investigar adequadament, determinats efectes de camp que s'expressen, principalment, a nivell professional i social: l'endogàmia regnant en el camp sociològic, per una banda; i per l'altra, l'amicalisme i els padrinatges (no basats en la competència acadèmica i professional) com a vies per a trobar una feina en un mercat laboral sociològic que es caracteritza, en finalitzar el procés d'institucionalització del camp sociològic català als anys 90, pel seu tancament i la seva migradesa (Bonal, 1995: 26-29). Es podria hipotitzar que aquest tancament i aquesta migradesa del mercat laboral sociològic a Catalunya són el producte de 1) l'alt grau de selectivitat del mercat, basada en els padrinatges i les «cartes de recomanació» (politització del camp), i de 2) l'associació d'aquest perfil professional —fenomen afavorit per determinats sociòlegs que s'exhibeixen constantment en els mitjans de comunicació (mediatització del camp)— amb capacitats poc tècniques i gens especialitzades, associació que acaba originant una escassa demanda de sociòlegs per part del mercat de treball.

Resumint, l'esquema de recerca apuntat al llarg d'aquest treball s'articula a l'entorn de diversos eixos: la oferta de produccions sociològiques, la demanda, i les relacions més o menys estructurades que s'estableixen entre demandants i entre oferents, però també entre els diversos oferents. En aquest sentit, doncs, s'entén que existeix un model de relacions institucionalitzades d'intercanvi (o *mercat*) que ha condicionat la forma com s'ha institucionalitzat el camp sociològic a Catalunya. En aquest sentit, l'objectiu de la recerca

seria analitzar, des del llarg termini, com es configura aquest mercat, quina és l'estructura del mercat, i quines desigualtats genera aquesta estructura.

D'aquesta conceptualització se'n desprèn, més detalladament, que les relacions institucionalitzades que permeten entendre l'àmbit d'acció dels diversos agents i les «estratègies» desplegades per aquests han de ser considerades des d'un doble punt de vista. En primer lloc, a l'hora d'entendre cadascuna de les pràctiques sociològiques concretes dins del camp sociològic, cal entendre cada pràctica sociològica en relació a les altres pràctiques sociològiques efectives dins del camp (explicació internalista).

En segon lloc, cal considerar, de forma preeminent, les demandes dels clients externs al camp sociològic que es situen en el camp polític, econòmic, social, etc., si es pretén explicar i entendre el funcionament del camp sociològic. És a dir, és necessari també referir la oferta de cadascun dels productors a la demanda de cadascun dels seus clients externs. En aquest sentit, cal esbrinar quina mena de relació social lliga als sociòlegs amb els seus clients externs. I, pel que fa a aquest assumpte, s'ha apuntat, com a hipòtesi central, que les relacions de caràcter polític, considerant aquest adjectiu en el més ampli sentit possible, és possible que siguin molt rellevants i determinants en el camp sociològic català (explicació externalista).

A l'hora d'analitzar i explicar aquestes relacions polítiques caldrà tenir en compte determinades variables, ja que és possible que aquestes siguin molt importants a l'hora d'explicar el procés d'acumulació del capital científic (institucional o pur) que es realitza en diferents graus mitjançant aquestes relacions polítiques. Es tracta de variables com la *classe social* o el *circuit sociològic de pertinença i de referència*, que possiblement separi als «sociòlegs catalans» dels «sociòlegs espanyols», ja que cal apuntar la hipòtesi que, de ben segur, aquesta variable concreta tindrà un pes decisiu pel que fa a l'establiment d'una determinada estructura de desigualtats dins del camp sociològic català. Una altra variable rellevant serà el *gènere* —d'això ja n'hi ha alguna constatació (Gimeno, 2006: 100-106).

4. EL MÈTODE I LES TÈCNIQUES D'ANÀLISI

El seguiment de la lògica d'investigació apuntada fins ara hauria de servir per desvetllar que el cor en què es pot sintetitzar l'objecte d'estudi que persegueix aquest projecte ha de ser abastat per una via principal. Cal establir la periodització temporal dels moments clau en el camp sociològic català. Les condicions socials i històriques de l'autonomia d'aquest àmbit social són concebudes en estreta relació amb el camp del poder (Bourdieu, 2001: 35-36). Aquesta relació es fa fàcilment visible, especialment en el camp sociològic català, tal com s'hipotitza, a través del camp mediàtic. És en aquest sentit que convé una mena de *periodització que compregui a la vegada la història del camp del poder i la història del camp sociològic*, a partir de la qual arribar a abastar la història de la relació entre aquests dos àmbits socials. Estratègicament, doncs, aquesta relació serà abastada empíricament de forma indirecta a través de l'observació de la relació del sociòleg amb el camp mediàtic (molt àmpliament considerat).

A l'hora de portar a terme, des del punt de vista de les tècniques, aquest treball de desvetllament de les relacions de poder, el recurs al monisme metodològic no és un bon company de viatge: la mena de punt de vista assenyalat i les hipòtesis apuntades requereixen la utilització de diverses tècniques, tant quantitatives com qualitatives.

Pel que fa a les tècniques quantitatives, i als objectes en relació als quals aquestes poden ser emprades, es poden aplicar en tres sentits. Per exemple a) per a dur a terme l'anàlisi estadística clàssica: a l'hora d'efectuar la classificació de les produccions científiques (segons siguin fonamentals, aplicades, divulgatives o informes tècnics; o segons siguin finançades públicament, privadament o encàrrecs comercials); en realitzar l'anàlisi de contingut (seguint a Merton; Fiske; Kendall, 1990) dels textos que anteriorment s'han ocupat del tema de la història social de la sociologia a Catalunya, el qual pot ajudar a situar a cada agent (encara que caldria més material que aquest a l'hora de realitzar aquesta tasca) en la classificació de les diverses pràctiques sociològiques hipotitzades (sociologia catòlica, sociologia marxista, sociologia acadèmica, sociologia oficialista); b) per a efectuar anàlisis de correspondències múltiples (Benzécri, 1992; Bourdieu, 1984) i anàlisis de factors principals, que poden ajudar a

situar relacionament als subjectes investigadors en el camp sociològic: per exemple, pel que fa a la possessió de les dues espècies de capital científic, ja que a l'hora de dur a terme aquesta tasca la mesura relativa és important (Bourdieu, 1997: 29-31) i aquesta tècnica l'afavoreix; o també pel que fa a la possessió de metacapital mediàtic; c) per a dur a terme determinades anàlisis en què sigui necessari recórrer a l'anàlisi de xarxes socials (Zuckerman, 1996; Hanneman, 2000), que s'ha revelat com una tècnica molt adequada (emprada conjuntament amb l'anàlisi de taules de contingència) a l'hora d'efectuar la classificació i la jerarquització de les subdisciplines o dels subjectes investigadors (Gimeno, 2006). En general les tècniques quantitatives poden ser de gran ajut a l'hora de reflectir les posicions dels agents en el camp.

La relació de tècniques qualitatives pot ser la següent: a) entrevistes exploratòries (imprescindibles durant les primeres etapes de la recerca a l'hora de construir el marc teòric i de testar l'adequació d'aquest marc a l'estudi del procés que pretén ser entès i al context històric i social en què aquest procés té lloc) (Quivy; Van Campenhout, 1997: 66-78); b) entrevistes enfocades individuals (Merton; Fiske; Kendall, 1990; Zuckerman, 1972) (que seran molt importants a l'hora d'estudiar la trajectòria social i acadèmica dels agents, així com també les seves afiliacions i oposicions polítiques i socials que ajudaran a situar a cada agent en cadascun dels dos subcircuitos del camp sociològic català —«Països Catalans/Espanya»—); c) anàlisi documental de produccions escrites (Zuckerman, 1996; Merton; Fiske; Kendall, 1990): no només les produccions sociològiques originals (que proporcionen informació, molt susceptible de ser tractada estadísticament *a posteriori*, sobre les preses de posició científiques —que poden ajudar a situar, igualment, a cada agent en cadascun dels dos subcircuitos del camp sociològic català—: marcs teòrics preferits, objectes d'estudi d'interès, metodologies emprades, etc.), sinó també les obres sociològiques traduïdes al català —ja que durant el període 1959-1970 predomina la recepció d'obres sociològiques internacionals (que són traduïdes al català) sobre la creació d'obres sociològiques pròpies (Estruch; Giner; Salcedo, 1979: 453)—, cartes, biografies de personatges relacionats directa o indirectament amb els processos a investigar, memòries (d'institucions relacionades amb la sociologia de Catalunya), o altres documents que poden ser de gran ajut a l'hora d'estudiar determinats processos que tenen lloc en l'àmbit sociològic (creació d'associacions professionals o científiques, de facultats universitàries, de departaments, d'escoles privades de sociologia, d'instituts privats de recerca sociològica, etc.).

Les tècniques qualitatives poden ser especialment adequades a l'hora d'estudiar les preses de posició (polítiques o científiques) dels diversos agents. Ara bé, les pràctiques d'aquests només poden ser explicades i enteses si es relacionen convenientment les posicions ocupades amb les respectives preses de posició; és a dir, primer cal construir l'espai dels possibles amb tècniques quantitatives i després cal emprar les tècniques qualitatives (Zuckerman, 1996; Merton; Fiske; Kendall, 1990; Bourdieu, 2000: 93-97) per estudiar com s'associen les preses de posició amb les posicions ocupades (via trajectòries). En portar a terme aquesta explicació de les pràctiques concretes i de la trajectòria dels agents al llarg del temps mitjançant aquesta estratègia és indispensable considerar un nivell explicatiu intermedi representat per variables com la classe social, el gènere, l'ètnia i l'edat.

BIBLIOGRAFIA

- ALSIUS, Salvador. (1974). "I simposio en Bellaterra. Conversaciones sobre la situación de la Sociología en la Universidad española". *Papers. Revista de Sociologia*, 2: 179-200.
- ÁLVAREZ-URÍA, Fernando; VARELA, Julia. (2000). *La galaxia sociológica. Colegios invisibles y relaciones de poder en el proceso de institucionalización de la sociología en España*. Madrid, Ediciones Endymion.
- ASSOCIACIÓ CATALANA DE SOCIOLOGIA [ACS]. (2004). "Associació Catalana de Sociologia 1979-2004. Breu Memòria". Còpia personal.
- BENZÉCRI, Jean-Paul. (1992). *Correspondence Analysis Handbook*. Nova York, Marcel Dekker Inc.
- BERGER, Peter L. (2002). *Invitació a la sociologia. Una perspectiva humanística*. 11a edició. Barcelona, Herder.
- BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas. (1996). *La construcció social de la realitat. Un tractat de sociologia del coneixement*. 2a edició. Barcelona, Herder.
- BONAL, Raimon. (1995). "La sociologia de Catalunya. Aproximació a una història". *Revista catalana de sociologia*, 1: 11-33.
- . (1996). "La institucionalització i la professionalització de la sociologia", a *Actes del II Congrés Català de Sociologia: Girona, 15-17 d'abril de 1994*. Volum I. Barcelona, Societat Catalana de Sociologia. Pàgines 393-406.
- BOUDON, Raymond. (2004). "La sociologia que realment importa". *Papers. Revista de sociologia*, 72: 215-226.
- BOURDIEU, Pierre. (1984). *Homo academicus*. Paris, Les Éditions de Minuit.
- . (1997). *Les usages sociaux de la science. Pour une sociologie clinique du champ scientifique*. Paris, INRA Éditions.
- . (2000). *Propos sur le champ politique*. Lyon, Presses Universitaires de Lyon.
- . (2001). *Science de la science et réflexivité. Cours du Collège de France*. Paris, Éditions Raisons d'Agir.
- BOURDIEU, Pierre; CHAMBOREDON, Jean-Claude; PASSERON, Jean-Claude. (1994). *El oficio de sociólogo. Presupuestos epistemológicos*. 3a edició. Madrid, Siglo XXI.
- BUSQUETS, Juli. (1993). "La sociologia a Barcelona, els anys seixanta, des del meu record personal". *Papers. Revista de Sociologia*, 42: 35-47.
- CARDÚS, Salvador. (2002). "Presentació". *Papers. Revista de sociologia*, 67: 12-17.
- CARRASCO, Salvador. (1980). "Trenta anys d'activitat docent i d'investigació social. L'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona". *Perspectiva social*, 16: 117-140.
- CASAÑAS, Joan. (1989). *El «progressisme catòlic» a Catalunya (1940-1980). Aproximació històrica*. Barcelona, La Llar del Llibre.
- COULDRY, Nick. (2003). "Media meta-capital: Extending the range of Bourdieu's field theory". *Theory and Society*, 32: 653-677.
- CRESPÁN, José Luis. (1973). "La sociología en Barcelona". *Papers. Revista de Sociologia*, 1: 219-224.
- . (1974). "Entrevista con el catedrático Carlos Moya". *Papers. Revista de Sociologia*, 2: 201-212.
- DD. AA. (1993a). "Materials per a la història de la sociologia a Catalunya". *Papers. Revista de Sociologia*, 42: 107-127.
- . (1993b). "Les opinions dels directors i directores de Papers". *Papers. Revista de Sociologia*, 42: 131-139.
- DURKHEIM, Émile. (1992). *Las formas elementales de la vida religiosa*. Los Berrocales del Jarama, Akal.
- . (1995). *Las reglas del método sociológico*. 4a edició. Los Berrocales del Jarama, Ediciones Akal.
- . (1998). *El suicidio*. Los Berrocales del Jarama, Akal.
- ELIAS, Norbert. (1999). *Sociología fundamental*. Barcelona, Editorial Gedisa.
- ESTIVILL, Jordi. (2008). "Reflexions a l'entorn dels orígens de l'Associació Catalana de Sociologia". *Butlletí de l'Associació Catalana de Sociologia*, 93: 4-8.

- ESTRUCH, Joan; CARDÚS, Salvador. (1984). *Consideracions sobre la crisi actual de la sociologia*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill.
- ESTRUCH, Joan; GINER, Salvador; SALCEDO, Salvador. (1979). “sociologia”, a ARTAL, Francesc; GABRIEL, Pere; LLUCH, Enric; i altres (editors) *Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans: segles XVIII-XX*. Barcelona, Edicions 62. Pàgines 447-455.
- GIMENO, Xavier. (2006). “Classificació i jerarquia. L’estructura de desigualtats del Departament de Sociologia de la UAB (1998-2003) vista a través de l’anàlisi de l’estructura de relacions”. *Revista catalana de sociologia*, 21: 77-112.
- GINER, Salvador. (1979). “El descobriment sociològic de Catalunya: tres notes breus”. *Papers. Revista de Sociologia*, 12: 17-25.
- . (2008). “Al voltant dels orígens de l’Associació Catalana de Sociologia”. *Butlletí de l’Associació Catalana de Sociologia*, 94: 3-4.
- GOLDTHORPE, John H.; LOCKWOOD, David. (1994). “Affluence and the British Class Structure”. A: BOURDIEU, Pierre; CHAMBOREDON, Jean-Claude; PASSERON, Jean-Claude. *El oficio de sociólogo. Presupuestos epistemológicos*. 3a edició. Madrid, Siglo XXI. Pàgines 138-149.
- GRET. (2004). “Observatori de graduats de la UAB. Informe sobre la inserció laboral de la titulació de Sociologia. Graduades i graduats promoció 2000/2001”. En línia: <http://www.uab.es/servlet/Satellite?blobcol=urldocument&blobheader=application%2Fpdf&blobkey=id&blobnocache=true&blobtable=Document&blobwhere=1096479827188&sbinary=true>. [Consulta el 04/09/2008.]
- HANNEMAN, Robert. (2000). *Introducción a los métodos del análisis de redes sociales*. En línia: <http://revista-redes.rediris.es/webredes/text.htm>. [Consulta el 31/08/2009.]
- HOMS, Oriol; GIRONÈS, Carles. (2007). “Veinticinco años de la Asociación Catalana de Sociología”, *Revista Española de Sociología*, 7: 167-178.
- ICESB. (1974). “L’activitat de l’ICESB en el curs 1972-73”. *Perspectiva social*, 3: 101-120.
- . (1979). “El Laboratori de Sociologia de l’ICESB”. *Perspectiva social*, 13: 131-141.
- KALINOWSKI, Isabelle. (2004). “«Ils ne songent pas à désirer le nirvana». La sociologie des intellectuels dans *Hindouisme et bouddhisme* de Max Weber”, a HEILBRON, Johan; LENOIR, Remi; SAPIRO, Gisèle (editors) *Pour une histoire des sciences sociales. Hommage à Pierre Bourdieu*. Paris, Fayard. Pàgines 181-201.
- MARÍN, Xavier; MIGUEL, Francisco J.; NOGUERA, José Antonio; RAMBLA, Xavier; TAGUENCA, Joan. (1993). “El discurs científic i els processos d’institucionalització científica a la sociologia. El cas de la revista *Papers* (1973-1993)”. *Papers. Revista de Sociologia*, 42: 49-104.
- MAUSS, Marcel. (1994). “La Prière”. A: BOURDIEU, Pierre; CHAMBOREDON, Jean-Claude; PASSERON, Jean-Claude. *El oficio de sociólogo. Presupuestos epistemológicos*. 3a edició. Madrid, Siglo XXI. Pàgines 134-137.
- MERCADÉ Durà, Francesc. (1975). “Barcelona y sociología; primeros contactos. Los manuales”. *Papers. Revista de Sociologia*, 4: 247-253.
- . (1976). “Les ciències socials a la Universitat Autònoma de Barcelona”. *Papers. Revista de Sociologia*, 6: 229-236.
- MERTON, Robert K. (1973). “Technical and Moral Dimensions of Policy Research”, a *The Sociology of Science. Theoretical and Empirical Investigations (edició i introducció de Norman W. Storer)*. Chicago, University of Chicago Press. Pàgines 70-98.
- . (1992a). “Aportaciones a la teoría de la conducta del grupo de referencia”, a *Teoría y estructura sociales*. 3a edició. México, FCE. Pàgines 305-361.
- . (1992b). “Continuidades en la teoría de los grupos de referencia y la estructura social”, a *Teoría y estructura sociales*. 3a edició. México, FCE. Pàgines 362-470.
- MERTON, Robert K.; FISKE, Marjorie; KENDALL, Patricia L. (1990). *The Focused Interview. A Manual of Problems and Procedures*. 2a edició. Nova York, The Free Press.
- MIGUEL, Francisco J.; NOGUERA, J.; RAMBLA, Xavier. (1996b). “Alguns problemes tècnics i metodològics d’una anàlisi del discurs científic de la sociologia catalana”, a *Actes del II*

- Congrés Català de Sociologia: Girona, 15-17 d'abril de 1994*. Volum II. Barcelona, Societat Catalana de Sociologia. Pàgines 821-833.
- MIGUÉLEZ, Faustino; CARDONA, Gabriel; SOLÉ, Carlota; TULLA, Toni; BOTELLA, Joan; BARENYS, Maria Pia. (2002). "En memòria de Juli Busquets". *Papers. Revista de sociologia*, 67: 81-104.
- MORELL BLANCH, Antoni. (2003). "De què parlem els sociòlegs? Quinze anys de publicacions a la revista *Papers de Sociologia (1987-2001)*". *Papers. Revista de sociologia*, 70: 41-56.
- NOGUERA, José Antonio; MIGUEL QUESADA, Francisco J.; RAMBLA, Xavier. (1996a). "El procés d'institucionalització de la sociologia catalana. Una anàlisi a través del discurs científic reflectit a la revista *Papers (1972-1993)*", a *Actes del II Congrés Català de Sociologia: Girona, 15-17 d'abril de 1994*. Volum I. Barcelona, Societat Catalana de Sociologia. Pàgines 407-410.
- PICÓ, Josep. (1987). "País Valencià: Sociologia de la sociologia". *Papers. Revista de Sociologia*, 28: 57-76.
- POUPEAU, Franck. "Les «experts» de l'école en «banlieue»". Còpia personal.
- QUIVY, Raymond; VAN CAMPENHOUDT, Luc. (1997). *Manual de recerca en ciències socials*. Barcelona, Herder.
- SOLÉ, Carlota. (1991). "La Sociologia a Espanya, estat de la qüestió". *Perspectiva social*, 30: 5-17.
- . (1995). "Estructura social, organitzacions del treball i el capital, i la recerca del neocorporatisme a Catalunya". *Revista catalana de sociologia*, 1: 35-46.
- STORER, Norman W. (1966). *The Social System of Science*. Nova York, Holt; Rinehart and Winston.
- TILLY, Charles. (1998). "Of Essences and Bonds", a *Durable Inequalities*. Berkeley, University of California Press. Pàgines 1-40.
- TORNS, Teresa. (1986). "Sobre los orígenes de la sociología en Catalunya. Las aportaciones de los anarquistas (1864-1910)". Tesi doctoral. Bilbao, Universidad de Deusto.
- . (1989). "Els orígens de la sociologia a Catalunya i la figura de Santiago Valentí i Camp". *Papers. Revista de Sociologia*, 31: 175-184.
- . (2003). "Sociòlegs". Còpia personal.
- TORRIJOS LÓPEZ, Anna; MARTÍNEZ MELO, Montserrat. (2006). "La inserció laboral dels llicenciats i llicenciades en ciències polítiques i sociologia". *Revista catalana de sociologia*, 21: 225-244.
- VENDRELL, Núria. (1986). "L'Escola de Ciències Socials de l'ICESB i el seu alumnat (1966-1984)". *Perspectiva social*, 23: 157-181.
- VILÀ BOSQUED, Gemma. (2006). "La recerca en sociologia a Catalunya". *Revista catalana de sociologia*, 21: 195-224.
- ZUCKERMAN, Harriet. (1996). *Scientific Elite. Nobel Laureates in The United States*. New Brunswick, Transaction Publishers.
- . (1972). "Interviewing an ultra-elite". *Public Opinion Quarterly*, 36: 159-175.